

فی ۲۳ رمضان سنہ ۳۲۶ھ و فی ۶ تشرین اول سنہ ۳۲۴ھ

جمعیت علمیہ اسلامیہ نیک ناشر افکاریدر

مدیر مسئول
محمد فطین افندی

سر محرر
مصطفی صبری

صاحب امتیاز
شہری احمد افندی

مندرجات

بشکطاش حادثہ سی و احکام شرعیہ	جمعیت علیہ	آرزوی دل	آزوی دل
علوم اسلامیہ طالبہ برنظر	کوچوک جمدی	بند عطار ترجمہ سی	بند عطار ترجمہ سی
السلام تحیۃ الاسلام	جاجی نجیب	اجتماعیات	اجتماعیات
دین اسلامدہ هدف مناقشہ اولان مسائل	مصطفی صبری	تزايد نفوس	تزايد نفوس
التضاد بین الاسلام والاستبداد	حافظ محمد	فاس مسلمانتری	فاس مسلمانتری
بمٹ بعد الموت	حسین حازم	هند مسلمانتری	هند مسلمانتری
ادبیات		زیدہ سیاسیات	زیدہ سیاسیات
برمسارہ سماویہ	ولدان	تشکر	تشکر
جاہت	ع. ع. طائف		

نسخہ سی ۵۰ پارہ در

اہونہ اجرتی

برسنہ لکی ۹۵ التی آیلنی ۵۰ غر وشددر

درج ایدلیان اوراق اعادہ اولتماز

قارئلرمن:

اکثر مقالانہ آیات کریمہ و احادیث نبویہ درج ایدلمش بولندینی نظر اعتبارہ آلہ ررق رعایتسزلکدہ بولنلمامسی
رجا اولنور .

کالات بشر بہدہ قطع مراحل ایدن بر حکیم ذوق۔ وزدہ آندن وجود باری بہ استدلال ایدہ بیابر۔ خلاصہ سی ایسہ کائنات و خواصنی ممکن مرتبہ بیار ہر ذرہ نیک بر مؤثر دن متاثر اولدینقی اکلاہرق۔ بر مقالہ دن محررینک وجود ودرجہ اقتدارینی اکلامق قبیلندن۔ صور مختلفہ ایلہ اژدن مؤثرہ استدلال ایلکم و او مؤثرک آثاری آرسنہ حلول ایدہ میہجکئی و ہر حالہ انارندن استفغای تام اوزرہ بولندینقی تصدیق واذعان ایدہ بیلمکدر۔

بوندن طولاییدرکہ فانوس ہدایت اسلامیان اولان قرآن عظیم الشان بر جوق آیاندہ (کائناتہ و اندہ کی نظام بدیعہ بافرق سموات وارضک و بینلرندہ کی موجودات ظاہرہ و باطنہ نیک عبث و او یونجناق قبیلندن او ایوب جملہ سنک برغایت، بر نتیجہ حکمہ و بر خالق حکیم متعالہ مستند بولدینقی و ارباب ادراکک او حکیم متعالک امر و نہیہ، محازات و مکافائتہ ایمان و اعتماد ایدرک اکا کورہ عمل ایتملری اقتضا ایدہ جکئی) ہر علاقہ تعلیم و بیان بیوربور۔ و حکم طبیعی ایلہ شہوات نفسانیہ سنہ زبون، سوقات بہیمیہ سنہ مغلوب اولہرق محکوم غفلت و شقاوت اولانلرہدہ :

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

دییہ عتاب ایدیور، سموات وارضک تدبیر و تصرفدہ کی نظام عجیبہ نظر ایدوب دوشونہ لرینی ارانہ ایلور۔

ای ذوی العقول دوشونہم !

ہر بری بر وظیفہ ایچون حاضر لائش، یرینہ قومش، و محسوس غیر محسوس بر انقلاب دائمی ایلہ تدریجاً تکمل یافتہ انتظام اولقدہ بولنش بر چہوق موجودیتلرک یکونندن عبارت اولان شو عالم شہودی بر مطالعہ ایدہم !

قانون تکامل دنیلان در فی الحقیقہ قانون تربیہ دن عبارت بولنان نظام عالمی ماضی طوغری تعقیب ایلہم ! طبیعی حواس خمسہ بر توقیہ کفایت ایدہ میہجک، آلتنجی بر قوتہ محتاج اولہ جغز اولہ بر قوت ایسہ بزده

و حشت کوسترمک دیگر طرفندنہ بش اون ادبسنک حرانلرلہ حاصل اولان شو جنایتی بتون اسلاملرہ بولکنتمک ایتملری، طوغربسی حقیقی فوق العادہ تجاوازد، حقسزلقدر۔ وقعہ، دنیانک ہر طرفندہ ا کسک اولیان بر وقعہ شخصیدن عبارتدر۔ قاتلری، جانیلری، مسیلری جزالری کورسونلر۔ جمعہ ایرتسی آونکی صباح فرزتہ سنک دیدیکی کبی حادثہ نی اوقدرده اعظام ایتملم۔

علوم اسلامیہ

عالم برائظ

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ

دین اسلامدہ تحصیل معارف ہر کس ایچون واجبات امور دندر۔ اول واجب ایسہ معرفۃ اللہدر۔ الہی، او واجب الوحودی، او حی علام قدیری، او خالق مرید بصیری بیلمک؛ بوعالم کون وفساددہ مشاہدہ عیانہ ایلہ ممکن ویا معتاد اولہ بیوب بالکفر نظر و استدلال صورتہ وابستہ بولدینندن نظر فی معرفۃ اللہ دمہ مقدمہ واجب مطلق اولہرق واجبات اسلامدن معدود اولمشدر۔

درجات علم وکالدہ متفاوت اولان افراد بشردن ہر برسی نظر فی معرفۃ اللہ خصوصندہ (الطریق الی اللہ بعدد انفس الخلائق) فحواسنجہ کندینہ کورہ بر ادراک، بر استدلال مخصوص ایلہ مکلفدر۔ بناءً علیہ نظر فی معرفۃ اللہ بیکرجہ طرق معرفتہ انقسام ایدوب معارف بشریہ ک ہر نوعہ جہت تعاقبی بولندینندن کائناتہ علم اطلاق اولنہ بیان ہر شینک معارف اسلامیہ عدادینہ کیرمسی اقتضا ایتمشدر۔

قدرة اللہ عالمی اولہ بر نظام مکمل اوزرہ ترتیب و تکوین ایلہ مشدرکہ حال ابتدائیہ بولنان برعاقل،

متکلمینہ کورہ صفر مرتبہ سی طبیعیونہ کورہ مرتبہ اجزا اولان واحد مرتبہ سیدر .

بومرتبہ مادہ و قوتلر یعنی موجودات و خواصی صوگ درجہ منحل اولورلر تکامل ایله حاصل ایستدکلی نظامک هپسندن تجرد ایدرلر بساطنک صوگ مرتبہ سی بولورلر. قوتلر، عرضلر یا بستون محو اولوب تقیاط هندسیه کبی طولاً و عرضاً و عمقاً هیچ برکتی حائر اولمیان ماده لره راجع اولورلر — متکلمین اهل سنت مذهبی — ویا ماده لر بستون قوتلره، عرضلره انحلال و انقلاب ایده رک محو اولور یا لکن عرضلر قایلر — متکلمیندن ضرار و نجا ایله بعض حکمای حاضره مذهبی — ویا هم ماده وهم قوت بر مرتبہ بساطتده بولور — بعض حکما مذهبی — بومرتبہ سیه علم کلام اجزای متماثله دوری اطلاق ایدر. و بوراده طبیعتک مؤثر اوله میه جنی والان تأثیر و تأثر ایچنده حالدن حاله، قالبدن قالبه کچرک عجز و احتیاجنی کوستروب طوران ماده و قوتلره ازلیت و بریله میه جکنی کوزلجه اراهه اثبات ایده رک صفر مرتبہ سنک لزومه و واجب الوجودک وجودینه قطعاً حکم ایدر .

عقل و فک بالاتفاق قائل اولدقلی اجزا دورنی عالمک فاعل مؤثر قدیمی طائین و علم ضروری ایله ثابت اولان صانع عالمی عالم ایچنده تجرری ایده رک زمام کائناات اجزای لانتخراک ید اداره سنه تودیع ایتک بلاهتی ایلک اوکجه قبول ایدن روی زمینده ایلک اوکجه حکما عنوانیله میدانه حقیقش حال ابتدائیده اسکی بر فلسفه ارباییدر .

بوفلسفه یه کوره ذرات ماده کائناک فاعل مطلق اعتقاد ایلدش بواپسه ذرات مذکورینی بر تفصیله نباتیه بیله فاعل مستقل عد اتمکی بردلر قبول ایده میان ارباب عقول تزدنده عصرلردن بری عادتا جنت تاتی ایلدشدر .

و کویا بعض کونه بینان نظر نده دقائق فیه بوفلسفه نک

موجوددر . بزه (عدم و وجود ، سلب و ایجاب کبی مقابلات برآنده برلشمن . عالم یا حادثر یا دکلدز کبی حکمک لک اوچنچی برتی اوله من . درت بشدن آزدر . هرشی پارچه سندن بیوکدر .) قضیه لر نی بده اقبول ایستیروب نجه نجه ساسله اعداد ایچنده و نامتسا هیلر اوزرنده اجرای تدقیقات ایله نتیجه استحصالیدن قوه عاقله من وار . عقلمز واسطه مطاها من و حاکم محاکمه من اولسون !

قانون تکمالک بوکونکی مرتبہ سنه م دونکی مرتبہ سنه ۷ ده اولکنه ۶ دیلم . ماضیه طوغری تکمالک عکسه برنسبت متناقصه ایله مدنظر ایده لم .

م - ۶ - ۷ - ۶ - ۵ - ۴ - ۳ - ۲ - ۱ -

نتیجه ریاضیه سی همان حاصل اولور .

واحد مرتبہ سی عالمک و نظام عالمک حاله بساطتی ، صفر مرتبہ سی عدم محضی اراهه ایدر . [۱]

عالم و خواص عالم بوراده بیتر جمله سی عدمه منجر اولور بونک ایبرایسنده مرتبہ ازلیت رونمون اولور که لسان شریعتک (عما) یاد ایستدکی و (کان الله ولم یکن معه شیء والآن کاکان) دیو واجب الوجودک کائنااتدن استغنی مطلقنی بیان بیوردینی ظاهر اولور .

بونتیجه ریاضیه سی سطحی کوره رک دقائق عالمه تطبیق ایتک ایسته مین حکمای یونان ایله یورولی نظام عالمک یعنی تکمالک ازلیته ذاهب اولمشلر فقط بشقه بر صورتله وجوب ، امکان ، امتناع مفهولرینی موجودات عالمه تطبیق ایله اثبات واجبی قطعی بولمشلدر .

متکلمین اسلامیه ، اسکی ، یکی دیگر ارباب حکمت تکمالک ازلیته قائل اوله مدقلردن عالمک برمبدأ زمانی به رجوعنده اتفاق ایشلردر . شو قدر وارکه مبدأ مذکور

[۱] واحد حقیقینک کسوری اولیه چفندن ماورامی صفردر . فقط واحد اعتباری برچوق کسوره تقسیم ایده بیله چکندن صفر ایله ارسننده خیل مرتبه وارددر . ریاضیده کی اسفر نامتاهای صرف ذهنی اولدیندن خارجه مطابقتی ادما اولناملیدر .

قسم نایدی قانون تکاملک تحت تعلفنده خالدن حاله ، قابلدن قابله افراغ ایدیان سلسله موجودانک آفاقندن انفسنه ، اجرائندن ذراتنه قدر جمله سنک تحت تأثرده بولنسی دلائسله کنسدیلرینک وجود وعدم لرندہ کافی اوابسہ جقدر برنی اذعان ایدہرک تأثر و تزیاد و تناسقصی ، هیچ بردلو محولی قبول ایتمن و ہیئت عمومیہ کائناتک ہر نقطہ سنکہ سرائر انضامی ، خفی و جلی حکمیاتی تمامہا بیلن بر خالق واجب اوجودہ محتاج ایدوکنی اثبات واعتماد ایتمشلر بولنردہ ایکی قسمہ آیرامشدر .

بر قسمی اواخالق واجب الوجودک کتاب مکونانندن بشقہ بر کتاب الوہیتہ قائل اولوب نساخ علمہ لر نی ہب کائناتدن استنباط ایدہ بیلدکارینہ حصر ایدہرک مأخذ فیض لر نی بر درجہ تحدید و قوۃ عاقلہ لرینہ حدندن زیادہ اعتماد ایتمک ایستہ مشلر بوبصورتہ سرائر ازلت وابدیتہ کوری کورینسہ بر جوق حکملر برہرک حد ناشناسلق ایلامشدر . بولنر حکمای الہیوندرک علمای اسلام بینندہ اوتدن بری فلسفہ تعبیری بومسلك نظر یابندہ مصطلح اولدینی ایچون فلاسفہ ، تزکیہ سی بوزوق طائمشدر . دیگر ی ایسہ اولا جناب واجب الوجودک کتاب کائناتی لزومی قدر بعد التذقیق کتاب خطابندن استفاضسہ ایلامشدر کہ بولنر محققین علماء اسلامدر لر بومسلكیدہ کندیلرینہ قرآن عظیم الشان تعابج ایلمشدر .

- ۱ قَلِ أَنْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
- ۲ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ
- ۳ وَمَا إِلَهُكُمُ إِلَّا الرَّسُولُ فَعِذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَأْتُوا

- ۱ ای رسول کریم ارباب تماثله برده و کوکارده نمل وار باقیکنز . دی .
- ۲ بر بوزندہ کرد بیکزده ابتدای خقت نصل اولش باقیکنز . دی .
- ۳ بیفہرکزک قبل الوہیتمدن سزہ کیرمش اولدینی شیلری طوبیکز سزی نی ایتمش اولدینی شیلردن چکیکنز . مازہدی وار درس عام ملازلردن کوچک حمدی

اصابتی کشف ایتمش و بوضورتہ طبیعتک حاکمیتی قبول ایدبورمش . نہ قدر جہالت نہ قدر بلاہت ؟ دقائق فنونہ نہ بیوک افترا در .

فن نہ قدر ترقی ایتمش اواسہ مناظر عادیمسی عقلارہ حیرت و برن کائناتی ، بوخصائص عجیبہنی اہمیتدن اسقاط ایدہ من . بلکہ آلمک نظرده بلینہ میان نیجہ دقایق خفیہ سی کشف و اثبات ایدرک نظام مالک عظمتی و مؤثرینک قدرت و جبروتی مشاہدہ مرتبہسہ کتیرر . و ہر کشفندہ : سبحان من اعجز العقول عن فهم فعالہ سبحان من ولہ الفتحول عن درک کالہ دیدیرر .

فنونک مداری حواس خمس اولدینی جہتہ خدمتی غایۃ الغایہ طبقاتیلہ ارضی ، تاریخ طبیعیسبلہ محتویاتی ، حکمتیلہ خواص اجسامی ، ہیئتیلہ ہیئت عمومیہ کائناتی ، ماکنہ سبلہ رواطقی ، کیمیا سبلہ ترکیباتی کشف ادب و بوندن ایلرینسی نتیجی برقونک ، حال حاضر اعتباریلہ محاکات عقلینک تدقیقہ حوالہ ایدہرک الہیات علومنک لزومنی کوستر ممکن عبارتدر .

بونک ایچوندرکہ آشنای فنون اولان ارباب عقول اجزا دورندہ فی رافہرق ایکی بہ آیرامشدر . بر قسمنک عقلنہ اعتادی وار بر قسمنک یوقدر .

عقلنہ اعتادی اولمایانرا اجزا اوزرندہ تجربہیہ واسطہ اولہ جق بر آلت بولنچہ قدر ایلری بہ کتمہ مکی تاسب ایتمش ، عقلنہ اعتادی اولانردہ بنہ ایکی بہ آیرامشدر . برسی محاکات عقلیہ سی قانون تکاملدن ، محیط طبیعتدن خارجه چیقارمیوب ہر آرادینقی کائنات ایچندہ بولنی عزم ایتمش و امکان ذاتینی امکان وقوعیدن فرق ایدہ میہرک ، بر جوق ممکنانہ محال و بر جوق محالانہ ممکن نظریہ باہرق و بر علم مدونہ استناد ایتمہرک نظریاتی فرضیات ، فرضیاتی نظریات ظن ایتمش کتمشدر .

تلاطمیلہ شوٹک نہ ہرہ ورحکما ؟ مجادلات فنونندہ غرق اولوب کندی